

Előszó a *Ciklus* folyóirathoz

Csányi Gergely 

ELTE TáTK Társadalomkutatások Módszertana Tanszék

csanyi.gergely@tatk.elte.hu

A rendszerváltozás után két baloldali folyóirat működött Magyarországon: az *Eszmélet* és a *Fordulat*. Emellett több folyóirat közölt rendszeresen a kritikai elmélethez köthető lapszámokat, blokkokat és tanulmányokat magas színvonalon, melyek sokszor hiánypótlók voltak a baloldalon – mindenekelőtt a *Replika*, a *Múltunk*, a *Kellék*, a *Café Babel* és az *Elpis*. De csak az *Eszmélet* és a *Fordulat* voltak nyíltan, önmeghatározásuk szerint is antikapitalista és kizárólagosan kritikai elmélettel foglalkozó lapok. A két folyóirat ugyanakkor eltérő módon működött. A *Fordulat* – a 2010-es évektől szigorúan – tematikus számokat közölt, melyeken keresztül bizonyos témákban (gender és reprodukív munka, kultúra, pedagógia, élelmiszerrendelkezés stb.) orientálta a magyaror baloldali gondolkodást, míg az *Eszmélet* kisebb blokkjaival és különálló cikkeivel a baloldali értelmiség átfogó fórumaként működik. Ennélfogva a mozgalmi funkciókat illetően remekül kiegészítették egymást.

Az *Eszmélet* nélkül aligha létezne mai formájában baloldali értelmiség. Az *Eszmélet*, valamint azok, akik az elmúlt harminc évben a szerkesztőségében és tanácsadó testületében dolgoztak, honosították meg azokat az alapvető belátásokat, amelyek ma – szerencsére – hegemónnak számítanak a baloldalon: mindenekelőtt azt, hogy a kapitalizmust globális rendszerként kell vizsgálni, Kelet-Európa történetét pedig a globális kapitalizmus részeként kell értelmezni. A rendszerváltozás után az *Eszmélet*ben jelentek meg először magyarul Giovanni Arrighi (1991), Samir Amin (1994), Andre Gunder Frank (2005) szövegei, és a *Replika* után az *Eszmélet* közölt másodszor magyarul Burawoytól (2011 [2010]) tanulmányt. Immanuel Wallerstein (2010 [2004]) szemléletformáló *Bevezetés a világrendszer-elméletbe* című kézikönyvét az *Eszmélet* Könyvtár adta ki.

Beszédes, hogy ha csak idemásolnám Tőkei Ferenc ajánlóját az *Eszmélet* első számához és a lap önmeghatározását 1989-ből – noha a *Ciklus* legidősebb szerkesztője is csak hétéves volt akkor, – nem tévednék nagyot. Mit mondhatott el magáról akkor az *Eszmélet*, és mit mondhat el magáról ma a *Ciklus*?

Lapunk nyitott marad többféle szemléletre — szerkesztőségünk maga sem egynemű: tagjai részben eltérő baloldali hagyományokhoz kötődve határozzák meg magukat —, és távol áll tőlünk mindenfajta dogmatizmus vagy rajongói attitűd. „Lesz a lapban vita

is, a szerkesztőség nyitott marad többféle felfogás számára” (Tőkei, 1989). Ugyanakkor „*lapunk irányzatos lap*” (Eszmélet, 1989, kiemelés az eredetiben). Mint politikailag elkötelezett szaktudományos folyóirat, vannak olyan alapvetések, melyeknek a folyamatos újratárgyalása csak fókusz- és küldetésvesztetté tenné a folyóiratot. Ezek az alapvetések a következők: egyrészt úgy érdemes tudományt művelni, hogy az az egyetemes emberi emancipáció szolgálatába állíthatók legyenek; másrészt az emancipáció alapvető akadálya jelenleg az a világrendszer, amelyben élünk. Tehát a társadalom- és kultúratudomány feladata az elnyomás mechanizmusainak leleplezése, a rendszernek ellenálló közösségek erősítése, az emancipáció lehetséges stratégiáinak felvázolása és egy elnyomás- és kizsákmányolás nélküli világ elképzelhetőségének elősegítése. „Csak olyan írásokat közlünk, amelyekről úgy gondoljuk, hogy a felsorolt célok irányába hathatnak. Ez viszont nem jelent homogenizációt: nem lehet értelmes cél, amely nem képes *különböző forrású energiák egyesítésére*” (Eszmélet, 1989, kiemelés az eredetiben). A *Ciklus* tehát olyan antikapitalista baloldali folyóiratként határozza meg magát – ahogy 1989-ben az *Eszmélet* –, mely teret kíván biztosítani a különböző irányzatoknak, stratégiai elképzeléseknek, valamint az ezek közötti párbeszédnek és vitának.

A *Fordulat* – csakúgy, mint az *Eszmélet* – a rendszerváltozást megelőző években indult az egyetlen bevallottan baloldali és kritikai szakkollégium, a Társadalomelméleti Kollégium újságjaként, majd folyóirataként. A 2010-es években a *Fordulat* arculatában változás történt. A 2008-as válságot követő baloldali hullám magyarországi megnyilvánulásaként több új intézmény jött létre, mint a Gólya, a 4K!, a *Fent és Lent* blog vagy a Helyzet Műhely. A Helyzet Műhely 2010-es megalakulásától kezdve szorosan összefonódott a *Fordulattal*: a szerkesztők és vendégszerkesztők személyében éppúgy, mint a tudástermelés jellegében. A *Fordulat* olyan modellt igyekezett kiépíteni, amelyben a tudományos akadémiai tudástermelésnek úgy ad platformot, hogy az inherens része marad a 2010-es évektől kiépülő fiatal (az *Eszmélethez* tartozó körnél egy-két generációval fiatalabb) baloldalnak, mindenekelőtt a szövetkezeti mozgalomnak. Bár áldozatok árán, nehéz és ellentmondásos helyzetben – hiszen a lapnak a polgári akadémiai szférában úgy kellett tudást termelnie, hogy ne szakadjon el a baloldali gyakorlattól –, a *Fordulat* a rendszerváltozás utáni magyar baloldal sikeres vállalkozásának mondható. Ugyanakkor ismét fordulóponthoz érkeztünk: a magyarországi cigányságról szóló 33. lapszám után a jelenlegi szerkesztőség úgy döntött, hogy lezárja a munkát. A *Ciklus* szerkesztősége ugyanúgy igyekszik alázattal tanulni a *Fordulat* történetéből, ahogyan az *Eszméletéből* – mindenekelőtt azt, hogy a kritikai tudástermelés nem elefántcsonttoronyban folyik, és tudásterjesztés nélkül semmit sem ér. A munka tehát nem áll meg a lapszámok megjelentetésével: a mozgalomból eredő tudást el kell juttatni

a mozgalomhoz és azon túl is, ami ugyanolyan fontos feladat, mint a tanulmányok írása, lektorálása és megjelentetése. Ezért a *Ciklus* – együttműködve és szövetségben az *Eszmélettel*, a *Fordulattal*, a Társadalomelméleti Kollégiummal, a Kerényi Károly Szakkollégiummal, a Helyzet Műhellyel, a PTI Társadalomelméleti Műhellyel, a Polányi Károly Kutatóközponttal, a Mércével, a Gólya Szövetkezettel, valamint minden szervezettel és egyénnel, aki a fenti célokért küzd –, a mozgalom részeként igyekszik megvalósítani küldetését:

A *Ciklus* küldetése, hogy teret biztosítson a kritikai tudományok magyar nyelvű művelésének, elősegítse a területen publikáló kutatók közötti párbeszédet és vitát, és ezen keresztül járuljon hozzá a hazai társadalom- és bölcsészettudományi diskurzus és a közbeszéd formálásához. A folyóirat szacikkéket, fordításokat, recenziókat és vitairatokat közöl magyar nyelven a tág értelemben vett kritikai társadalom-, kultúra- és gazdaságtudományok, valamint a filozófia területéről, mind különálló közleményként, mind tematikus blokkokba szervezve. Olyan kéziratokat vár közlésre, amelyek

- elméleti, illetve empirikus kérdésekkel foglalkoznak vagy szakmunkákat recenzálnak a magyar és nemzetközi diskurzusból, akár polémikusan;
- a politikai gazdaságtan, a társadalomelmélet, az empirikus szociológia, az antropológia, a politika-, gazdaság- és társadalomfilozófia, a társadalom- és gazdaságföldrajz, a fejlődéstanulmányok, a politológia, a kultúratudományok, illetve a társadalom-, mentalitás- és gazdaságtörténet területére tartoznak; és
- a kritikai elméletek, a tág értelemben vett marxizmus, a világrendszer- és dependenciaelemzés, a feminizmus és a poszt- vagy dekolonializmus hagyományaihoz kapcsolódnak.

A *Ciklus* tehát egyaránt közöl tematikus lapszámokat és blokkokat, valamint önálló tanulmányokat, fordításokat és recenziókat, abban a reményben, hogy a magyar baloldali kritikai gondolkodás egyik műhelyévé válhat.

Komor időket élünk, a kapitalista világrendszer talán soha nem látott fordulathoz ért. „Tessék klasszikus politikai filozófiát, történelmet, szociológiát, közgazdaságtant, jogot tanulni. [...] Csak az ilyesmi méltó a komor időkhöz, amelyekben élünk” – ajánlotta Tamás Gáspár Miklós (2019) a fiataloknak. Igaza volt, de nemcsak azért, mert komor időkhöz komor olvasmányok illenek, hanem azért is tessék kritikai társadalom- és kultúraelméletet olvasni – például a *Ciklusban* – mert ez nemcsak a helyzetelemzés, hanem a remény szakirodalma is.

Hivatkozott irodalom

Amin, S. (1994). Tézisek az európai baloldalról. *Eszmélet*, 23, 88–110.

Arrighi, G. (1992 [1990]). A fejlődés illúziója. A félperiféria koncepciójának megújítása. *Eszmélet*, 15–16, 145–180.

Burawoy, M. (2011 [2010]). A harmadik nagy átalakulás, avagy hogyan lehet Polányit átmenteni a jövőbe. *Eszmélet*, 91, 93–110.

Eszmélet. (1989). Mit akar ez a lap? *Eszmélet*, 1, 4–6.

Frank, A. G. (2005). A király meztelen. *Eszmélet*, 67, 12–32.

Tamás Gáspár Miklós (2019). A válságról az ifjúságnak. HVG, 2019 március 08.
https://hvg.hu/itthon/20190408_TGM_A_valsagrol_az_ifjusagnak

Tőkei, F. (1989). Ajánlás. *Eszmélet*, 1, 3.

Wallerstein, I. (2010 [2004]). *Bevezetés a vilárendszer-elméletbe*. L'Harmattan.
